

14. Магдесян Г.А. Теоретические аспекты гражданско-правового регулирования опеки и попечительства в Российской Федерации. Автореферат дисс... к.ю.н.- М., 2009.- С.29.

15. Антокольская М.В.. Семейное право: Учебник. — Изд. 2-е, перераб. и доп. — М.- Юристь. – 2002.- 336 с.

СОТ АКТІЛЕРІН ЖАҢАДАН АШЫЛҒАН НЕМЕСЕ ЖАҢА МӘН-ЖАЙЛАР БОЙЫНША ҚАЙТА ҚАРАУДАҒЫ ЖАҢАДАН АШЫЛҒАН ЖӘНЕ ЖАҢА МӘН –ЖАЙЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ТАБИҒАТЫ

Асетова Г.Б., з. ғ.м., Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің азаматтық және еңбек құқығы кафедрасының аға оқытушысы

Құқықтық институт ұғымына құқық теоретиктерінің, процессуалистердің көптеген зерттеулері арналған, онда олар осы құқықтық категорияның белгілерін, мазмұнын, түрлерін, басқа да құқықтық институттармен өзара іс-қимылдарын ашады. Алайда, құқықтық институттың бірыңғай доктриналды және ресми анықтамасы әзірленбеген.

Құқықтық институт тұрақты, салыстырмалы түрде тұйық құқық нормаларының жиынтығы болып табылады, олар арқылы салыстырмалы түрде оқшауланған қоғамдық қатынастар реттеледі.

Құқықтық институт біртектес қоғамдық қатынастардың жекелеген түрлерін (арнайы институттар) реттейтін немесе осы тектес барлық қатынастарда олардың түрлілігіне қарамастан (жалпы институттар) жалпы нормалардың салыстырмалы түрде оқшауланған дербес және тұрақты тобы ретінде анықталады.

Қазақстан Республикасы Азаматтық процесілік кодексінің 55-тарауының нормаларын талдау осы тарауға енгізілген іс жүргізу нормалары Кодекстің құрылымында оқшауланғанын, дербес, тұрақты болып табылатынын, жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша заңды күшіне енген сот актілерін қайта қарау бойынша іс жүргізу кезінде біртекті құқықтық қатынастарды реттейтінін куәландырады. Аталған құқықтық қатынастарды реттеу әрбір сот сатысындағы соттың - бірінші, апелляциялық, кассациялық (тексеру) іс жүргізу қызметіне қолданылады.

Аталған институт пәндік болып табылады, азаматтық іс жүргізу заңнамада бар және нақты қатынастарды - жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша заңды күшіне енген сот актілерін қайта қарау жөніндегі іс жүргізуді реттейді.

Азаматтық сот ісін жүргізудің ерекшелігі - ол сот инстанционалдығын, сатылылығын және жүйесін қамтиды.

ҚР АПК-і мынадай сатыларды көздейді:

1) бірінші сатыдағы сотта іс жүргізу. Талап арызды (арызды) соттың өндірісіне қабылдау және азаматтық істі сот талқылауына дайындау бірінші сатыдағы сотта іс жүргізу сатысының кезеңдері болып табылады;

2) апелляциялық сатыдағы сотта іс жүргізу. Азаматтық істі апелляциялық сатыдағы соттың сот отырысында қарауға дайындау апелляциялық сатыдағы сотта іс жүргізу сатысының кезеңі болып табылады;

3) кассациялық сатыдағы сотта іс жүргізу болып табылады. Азаматтық істі кассациялық (тексеру) сатыдағы соттың сот отырысында қарауға дайындау аталған сатыдағы сотта іс жүргізу сатысының кезеңі болып табылады.

4) жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша заңды күшіне енген сот актілерін қайта қарау бойынша іс жүргізу жатады. Сот актісінің күшін жою туралы арызды қарау жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша азаматтық істі қайта қарау жөніндегі іс жүргізудің кезеңі болып табылады [1].

Аталған барлық сот сатыларында істі сот отырысында қарау кезеңі бар.

Сатының ұғымы қолданыстағы іс жүргізу заңымен айқындалмаған, оның орнына "өндіріс" термині пайдаланылады.

Алайда "өндіріс" термині экономикалық мағынаға ие және адамның жаңа материалдық және материалдық емес игіліктер мен қызметтер жасау жөніндегі қызметін білдіреді.

Заң жобасында бұл термин заңда белгіленген рәсімдер негізінде азаматтық істерді қарау жөніндегі соттың іс жүргізу қызметін білдіреді.

Мұндай мән мәтінде талап қою, ерекше талап қою немесе ерекше іс жүргізу, бірінші сатыдағы сотта бұйрықтық іс жүргізу, сондай-ақ апелляциялық және кассациялық сот ісін жүргізу істерін қарау бойынша "сот ісін жүргізу" терминін неғұрлым дұрыс қолдану болар еді.

Алайда, сот актілерін жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау кезеңіне қатысты сот актілерінің "заңдылықты тексеру" термині қолданылмайды, өйткені бұл сатының мазмұны сот актісінің заңдылығы мен негізділігін тексеру емес, осы мән-жайларды зерттеу және есепке алу кезінде соттың құқықтық қорытындыларына әсер ететін іс үшін елеулі мән-жайларды анықтау болып табылады.

"Заңдылықты тексеру" термині мен "қайта қарау" термині өзінің мазмұны бойынша, жасалатын іс жүргізу әрекеттерінің сипаты бойынша, құқықтық салдары бойынша ерекшеленеді.

Тексеру кезінде заң нормаларын қолдану немесе істі қарау кезінде тараптар хабарлаған мән-жайларды зерттеу және бағалау кезінде сот жіберген қатеге негізделген сот актісінің заңсыздығы немесе негізсіздігі туралы әрдайым болжам бар.

Азаматтық істі жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау кезінде сот қателігі туралы болжам жоқ, ал өзінің мазмұны бойынша елеулі болып табылатын және даулы материалдық-құқықтық қатынастар тараптарының құқықтары мен міндеттері туралы соттың тұжырымдарына әсер етуі мүмкін мән-жайлардың бұрын белгісіз тарапқа бар екендігі туралы болжам бар. Мұндай мән-жайлар объективті болған, бірақ осы мән-жайлардың белгісіздігіне байланысты тараптардың еркінен тыс себептер бойынша сотқа хабарланбаған [2].

Азаматтық істі жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау кезінде сот қателігі туралы болжам жоқ. Алайда, жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар сот белгілі және зерттеген мән-жайлармен тікелей байланысты, бірақ сот актісі заңды күшіне енгеннен кейін осы мән-жайлар туралы белгілі болғанына қарамастан, өзінің мазмұны бойынша сот жасаған құқықтық қорытындылар үшін елеулі болып табылады деген болжам туындайды.

Сот заң нормаларын қолданудағы жол берген сот қателігі сот актісін өзгерту немесе күшін жою арқылы апелляциялық, кассациялық іс жүргізулерде жойылады.

Азаматтық істі жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарауға қатысты сот актісін шығарған сот жаңадан мән-жайлардың бар екендігі және олардың істі қарау кезінде жасалған соттың құқықтық қорытындыларына әсері туралы қорытынды жасайды.

Жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша азаматтық істерді қайта қарау институты сот қателіктерін түзету үшін арналған емес [3].

Сот актісі шығарылғаннан және ол заңды күшіне енгеннен кейін материалдық-құқықтық қатынастағы тарап сот тарапынан заң нормаларын (сот қателігін) қолдануда бұзушылықтар болмаған кезде сот жасаған құқықтық қорытындыларға елеулі әсер ететін мән-жайларға сілтеме жасайтындықтан, онда бұл мән-жайларды зерттеуді істі қараған және сот актісін шығарған сот жүргізуі тиіс.

Бұрын сотқа белгісіз болған іс үшін елеулі мән-жайлардың болуы туралы мәселені тек істі қараған және даудың мәні бойынша сот актісін шығарған сот ғана жасайды.

Кодексте заңды күшіне енген сот актілерін жаңадан ашылған және жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау институты дербес сатысы ретінде, бірақ олардың ресми

анықтаулары жоқ. Бұл ретте жаңадан ашылған мән-жайлар ретінде және жаңа мән-жайлар ретінде қаралатын мән-жайлардың тізбесі беріледі.

Ғылымда сондай-ақ аталған категорияның бірыңғай доктриналды анықтамасы әзірленбеген, бірақ ол Рим құқығына белгілі болған.

Мысалы, А. Ф. Клейнман жаңадан ашылған жағдай – іс бойынша жаңа дәлелдемеге қатысы жоқ жаңа мүлдем жаңа нақты заңды жағдай» деп көрсеткен [4;428].

Гурвич М. А. бұл терминді «істі қарау кезінде бар болған және оны қарау үшін елеулі мәні болған заңды факт. Мұндай факті кейіннен бұл туралы мәлімдеген тараптардың біріне белгілі болған жоқ және белгілі бола алмады» деп түсінген [5; 98]

Баймолдина З.Х. «жаңадан ашылған мән-жайлар деп біріншіден, азаматтық істі қарау және шешу кезінде болған және екіншіден, істі дұрыс шешу үшін маңызды заңдық фактілерді түсінеді»[4, 420].

Васьковский Е. В. жаңадан ашылған мән-жай деп "шешім шығару кезінде болған, бірақ сайысушы тараптарға белгілі болмаған, сол себепті ол сотқа көрсетілмеген мән-жайды" түсінді [6; 205].

Нұрмашев У. жаңадан ашылған мән-жайларды сот талқылауы кезінде болған, бірақ талапкердің талап арызында және жауапкердің іс материалдарында қарсылығында көрініс таппаған заңды фактілер (мән-жайлар) ретінде және осыған байланысты сот пен тараптарға белгісіз болып қалған мән-жайларды анықтайды.

Ғылымда заттардың немесе құбылыстардың маңызды және ерекше белгілерін сипаттау арқылы атаудың мазмұнын (мағынасын) ашатын логикалық операция негізінде берілген сан алуандығынан "жаңадан ашылған мән-жай" келесі белгілерді ажыратуға болады:

1) бұл заң азаматтық-құқықтық қатынастардың туындауын, өзгеруін немесе тоқтатылуын байланыстыратын заңды факт (мән-жай);

2) бұл тараптың дәлелдемесі немесе дәлелі, пайымдауы, пікірі, пайымдауы емес, нақты мән-жай;

3) бұл істі қарағаннан кейін емес, бірінші сатыдағы соттың қарау және шешу кезеңінде болған мән-жай;

4) бұл іске қатысқан адамның бар екендігі туралы білмеген және біле алмаған мән-жай;

5) бұл мән-жай елеулі белгісіне ие болады, яғни осы мән-жайды ескермей сот жасаған мән-жайлармен салыстырғанда соттың құқықтық қорытындыларына әсер етуі мүмкін.

Сондықтан жаңадан ашылған мән-жай тараптардың пікірлері немесе пікірлері емес, басқа аспектіде даулы құқықтық қатынастарды баяндау емес, осы құқықтық қатынастарға байланысты және тараптардың құқықтары мен міндеттеріне әсер ететін, бірақ арызданушыға белгілі болмаған және мүмкін болмаған фактілер ғана болады.

Жаңа мән-жайлар сот актісі заңды күшіне енгеннен кейін туындауы тиіс, бірақ өзінің мазмұны бойынша сот актісімен белгіленгенмен салыстырғанда материалдық-құқықтық қатынастар тарапының құқықтары мен міндеттеріне әсер етеді.

Жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайларды олардың өмір сүруіне сілтеме жасайтын тарап дәлелдеуге тиіс.

Жаңадан ашылған немесе жаңа мән – жай - бұл арыз беруші арызда заңды күшіне енген сот актісін осы мән-жайлар бойынша қайта қараудың негізі ретінде көрсететін нақты фактілер екенін есте сақтау маңызды.

Осы белгілермен жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар сот шығарған сот актісі заңды күшіне енгенге дейін болған жаңа дәлелдемелерден ерекшеленеді.

Мұндай дәлелдемелерді әрбір тарап сот отырысында зерттеу үшін сотқа беруге не үшінші тұлғада немесе тарапта болған осындай дәлелдемелерді талап етуде соттың жәрдем көрсетуі туралы өтінішхатты мәлімдеуге міндетті.

Көрсетілген дәлелдер бойынша жаңадан ашылған мән-жайларға сот талқылауы кезінде болған, бірақ талапкердің талап арызында және жауапкердің іс материалдарында

қарсылығында өз көрінісін таппаған және осыған байланысты сотқа және тараптарға белгісіз қалған заңды фактілер (мән-жайлар) жататындығы туралы пікір негізді деп тану екіталай. Мүмкін, белгілі тарапқа дәлелдемелерді ұсыну бойынша тараптардың іс жүргізу қателіктерін жоюға жол беріледі, бірақ олар сотқа ұсынылмаған.

Бар екендігі туралы тарап хабардар болған дәлелдемелерді табыс етпеу дәлелдеу рәсімдеріндегі жаңадан ашылған немесе жаңа дәлелдемелер бойынша сот актісін қайта қарау жолымен толтырылуы мүмкін емес іс жүргізу қателігін куәландырады. Жаңа дәлелдемелер жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайларға тең емес.

Бұл ереже АПК-нің 72 және 73-баптарының редакциясынан туындайды, оларға сәйкес әрбір тарап өз талаптарының (талап қоюдың) немесе оларға қарсы қарсылықтардың негізі ретінде сілтеме жасайтын мән-жайларды сотқа тиісті ауызша, жазбаша немесе заттай дәлелдемелерді ұсына отырып дәлелдеуге міндетті.

Дәлелдеу институтының мәні:

1) тарап жарыспалылық принципіне байланысты өзіне белгілі барлық дәлелдемелерді сот қарайтын материалдық-құқықтық қатынастардың мән-жайлары туралы өз ұстанымын негіздеуге ұсынуға міндетті;

2) тарап сот алдында басқа адамдардағы қажетті дәлелдемелерді талап етуге оған жәрдем көрсету туралы өтініш жасауға құқылы;

3) тарап диспозитивтілік принципіне байланысты мәлімделген талаптың негіздемесіне өзінде бар барлық дәлелдемелерді немесе осындай талапқа қарсылық білдіруді ұсынбауға құқылы, бұл іс жүргізу қателігі ретінде бағаланады;

4) дәлелдеу рәсімдеріндегі тараптың іс жүргізу қателіктері сот актісінің күшін жою үшін негіз болып табылмайды. Жаңа дәлелдемелерді талап етуге жәрдем көрсету туралы өтініш білдіру арқылы апелляциялық сатыдағы сотта іс жүргізу қателіктерін толтыруға болмайды.

Заң шығарушы дәлелдеу рәсімдеріндегі тараптың іс жүргізу қателіктеріне жалғыз жағдайды жатқызбайды: бірінші сатыдағы сотта оларды талап етуге жәрдем көрсету туралы өтініш мәлімделген дәлелдемелерді талап етуге жәрдем көрсету туралы апелляциялық сатыдағы сот алдында өтінішхат, бірақ бұл өтініш қанағаттандырусыз қалдырылды [2].

Сот актісі заңды күшіне енгеннен кейін аталған ережелер қолданылуын тоқтатады, ал тарапта бар және оған белгілі дәлелдемелерді бірінші сотқа немесе апелляциялық сатыдағы сотқа табыс етпеуі кассациялық сатыдағы сотта, сол сияқты жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша істерді қайта қарау жөніндегі іс жүргізуде орнын толтыру мүмкін болмайтын тараптың іс жүргізу жіберіп алмауы ретінде бағаланады.

Тараптарға белгілі болған, бірақ мәлімделген талаптардың немесе оларға қарсы қарсылықтардың негізіне жатқызылмаған мән-жайлар бойынша дәлелдемелер беру жаңадан ашылған мән-жайларды куәландырады.

Істі соттың қарау және шешу кезінде болған мән-жайлар ғана дәлелдеуге жатады.

Егер талап қоюдың негізіне тарапқа белгілі болмаған, бірақ бірінші немесе апелляциялық сатылардағы сотта іс жүргізу кезеңінде болған және материалдық-құқықтық қатынастар тараптарының құқықтары мен міндеттеріне ықпал еткен мән-жайлар туралы дәлелдемелер жатқызылмаса, онда мұндай мән-жайлар жаңадан ашылған деп есептеледі.

Сот актісі заңды күшіне енгеннен кейін туындаған мән-жайлар да дәлелдеуге жатады.

Жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлардың мәні даулы құқықтық қатынастардың мазмұны сот бұрын белгілеген сотпен салыстырғанда өзгеруі мүмкін, ал осыған орай материалдық-құқықтық қатынастарға қатысушылардың құқықтары мен міндеттері туралы соттың құқықтық тұжырымдары да өзгереді.

Бұл жағдайда сот істі жаңадан қарау кезінде жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша оны қайта қарау жөнінде қарама-қарсы шешім қабылдағандығы туралы ғана емес, сонымен қатар талапкердің құқықтары мен бостандықтарын не заңмен

қорғалатын мүдделерін және жауапкердің құқықтық міндеттемелерін құқықтық қорғау көлемі өзгеруі мүмкін екендігі туралы да сөз болып отыр.

Жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша істерді қайта қараудың бір ерекшелігін бірден атап өту маңызды. Жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша істерді қайта қарау бойынша іс жүргізу кезінде сот актісінің заңдылығын да, негізділігін да тексермейді, істі қарау кезінде сот жасаған құқықтық қорытындыларға әсер етуі мүмкін елеулі мәні бар мән-жайлардың болуын не жоқтығын тексереді. Осыдан басқа да маңызды жағдай да бар-істі жаңадан ашылған мән-жайлар бойынша қайта қарау істі қарау кезінде сот қателігінің болуын куәландырады.

Жаңа мән-жайлар өзінің мазмұны бойынша және жаңадан ашылған мән-жайлар туындаған кезде ерекшеленеді, өйткені іс қаралғаннан және сот актісі заңды күшіне енгеннен кейін пайда болады.

Жаңадан ашылған сот қарайтын материалдық-құқықтық қатынаста объективті болған, бірақ тарап олар туралы білмеген және біле алмаған, бірақ осындай қатынастарға қатысушылардың құқықтары мен міндеттерінің мазмұнына елеулі әсер еткен мән-жайлар деп танылады. Бұл жағдайлар сот отырысында зерттеуге жатады, олар туралы материалдық-құқықтық қатынас тарабы хабардар болады.

Жаңа мән-жайлар сот материалдық-құқықтық қатынастарды қараған кезде болған жоқ, ал сот актісі заңды күшіне енген күннен кейін туындаған, бірақ материалдық-құқықтық қатынастарға қатысушылардың субъективті құқықтары мен міндеттерінің көлемі мен мазмұны үшін елеулі маңызы бар. Жаңа мән-жайлар материалдық-құқықтық қатынастағы мән-жайлармен өзара байланысты және оларды соттың құқықтық қорытындыларына әсер ету мәніне зерттеу қажеттігін куәландырады.

Жаңа мән-жайларға АПК-нің 455-бабының 3-бөлігінде көрсетілген кеңінен талқылауға жатпайтын мән-жайлар жатады. Яғни,

«1) істі қарау және шешу кезінде преюдициалдық маңызы болған сот актісінің күшін жою;

2) сот актісі шығарылғанда негізге алынған мәмілені жарамсыз деп тану туралы заңды күшіне енген сот шешімі;

3) Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің сот актісі шығарылған кезде қолданылған заңдарды және өзге де нормативтік құқықтық актілерді конституциялық емес деп тануы жатады;

4) орындалуы туралы сот актісі шығарылған төрелік шешімнің күшін жою жатады» [1].

Мысалы, сот шешімімен мұраны өсиет бойынша мұрагерлер арасында бөлу жүргізілген, ал кейін шығарылған шешіммен өсиет жарамсыз деп танылған. Осы құқықтық жағдайда соттың мұндай шешімі жаңа мән-жай (заңды факт) болып табылады, оған сәйкес мұрагерлер арасындағы мұраны жарамсыз өсиет бойынша бөлу туралы сот шешімін қайта қарау керек.

Мұраны бөлу туралы істі қарау кезінде сот мұрагерлерге белгілі болған және болған өсиеттің шынайылығының заңдық фактісін негізге алды. Алайда, өсиетті жарамсыз деп тану туралы сот шешімімен мұрагерлердің мұраны қабылдау және мұрадағы үлес алу құқығына байланысты мән-жайлар өзгерді.

Бұл мән-жайларды жаңадан ашылған мән-жайларға жатқызуға болмайды, өйткені олар өсиет бойынша мұрагерлер арасында мұраны бөлу туралы шешім шығарылғаннан кейін пайда болды. Сонымен бірге өсиетті жарамсыз деп тану заң бойынша мұрагерлердің мұраны қабылдауы және олардың арасында мұраны бөлу жөніндегі жаңа мән-жайлардың туындағанын куәландырады.

Бұл ретте соттың мұраны өсиет бойынша мұрагерлер арасында бөлу туралы шешімінің кассациялық тәртіппен күшін жоюға болмайтынын ескеру қажет, өйткені сот өсиетке сүйене отырып, заң нормаларын қолданды.

Сот актісін сипатталған құқықтық жағдайда тек жаңа мән-жайлар бойынша сот актілерін қайта қарау жөніндегі іс жүргізуде ғана бұзуға болады.

Жалпы ереже бойынша преюдиция бұрын шығарылған сот актілерінде құқықтық қатынастарға қатысушылардың кейінгі сот актілерімен іске асырылатын құқықтары мен міндеттері туралы ережелер тіркелген кезде кейінгі сот актілеріне қолданылады. Бұл тұрғыда регресстік құқықтық қатынастар, негізсіз баю бойынша құқықтық қатынастар және басқалар тән үлгі болып табылады.

Жаңа мән-жайларға істі қарау және шешу кезінде сот қолданған Заң Қазақстан Конституциясына сәйкес келмейді деп танылған Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің нормативтік қаулысы жатқызылуы мүмкін.

Мұндай нормативтік қаулы сот істі қарағанға және сот актісі шығарылғанға дейін болған жоқ. Істі қарайтын сотта адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтары реттелетін қолданылған заңның Конституцияға сәйкес еместігіне күмән тудырмады.

Бірақ Қазақстанның Конституциялық Кеңесіне басқа соттың өтініші бойынша Қазақстанның Конституциялық Кеңесі сот қолданған заңды Қазақстан Конституциясына сәйкес емес деп таныды.

Қазақстан Конституциялық Кеңесінің адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтары туралы Конституцияның нормасына сәйкес келмейтін заңды тануы мұндай заңды ол күшіне енгізілген кезден бастап сот қолдана алмайтынын және Қазақстан Парламентінің заң рәсімдерінде күшін жоюға жататынын білдіреді [7].

Бұл пікірмен келісе алмау керек, себебі даудың сол мәні бойынша даудың (материалдық құқықтың сол нормаларын қолдану) және сол тараптар арасында бұрын қаралған іс бойынша мән-жайлармен байланысты жаңа мән-жайлар емес, дербес талап қою үшін негіз болуы мүмкін (даулы құқықтық қатынастардың дербес мән-жайлары). Бұл соттың қайта талап қоюынан бас тарту тұжырымдамаларының бірі болып табылады.

Жаңадан ашылған және жаңа мән-жайлардың тағы бір маңызды белгісін ескеру қажет: 1) жаңадан ашылған мән-жайлар материалдық-құқықтық қатынастардың пайда болуы, өзгеруі немесе тоқтатылуы кезінде болуы тиіс. Бұл мән-жайларға заңның кері күші институты қолданылмайды; 2) жаңа мән-жайлар сот актісі заңды күшіне енгеннен кейін туындайды және заңды күшіне енген сот актісімен рұқсат етілген құқықтық қатынастарды өзгертуі немесе тоқтатуы мүмкін.

Жаңадан ашылған мән-жайлар мен жаңа мән-жайлардың түрлері заңда толық көрсетілгенін ескере отырып, барлық соттар шығаратын сот актілерінің жиынтығы ретінде сот практикасын өзгерту және Қазақстан Жоғарғы Сотына соттар қолданатын заңдарды түсіндіру кезінде құқықтық ұстанымдарды өзгерту заңды күшіне енген сот актілерін жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау үшін негіз бола алмайды.

Іс жүзінде әрбір сот актісі материалдық-құқықтық қатынастарды қарау және шешу кезінде сот қолданған нақты заңның нормаларын түсіндіру актісі болып табылады. Объективті құқықтың континентальдық жүйесінде англо-саксондық құқық жүйесіне тән прецедент жоқ. Сондықтан Қазақстан Жоғарғы Сотының Сот актілері жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қаралуы мүмкін.

Қазақстан Жоғарғы Соты сот актілерінің Заң күшінің ерекшелігі олардың қолданылған заң нормаларына сәйкестігін одан әрі тексеруге жатпайды, бірақ бірқатар жағдайларда мұндай актілер олардың заңдылығына елеулі күмән тудырады.

Жаңа ашылған мән-жайларға ҚР АПК -нің 455-бабының 2-бөлігінде толық көрсетілген мән-жайлар жатады [1].

Жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар институтының мәні осы мән-жайлармен арыз берушіге, тиісінше сотқа белгілі болмаған және белгілі бола алмаған нақ сол материалдық-құқықтық қатынастардың мазмұны басқаша ашылатынын білдіреді. Бұл мән-жайлар материалдық-құқықтық қатынастарға қатысушылардың құқықтары мен міндеттері туралы құқықтық түсініктерді өзгертеді немесе өзгерте алады.

Сондықтан, сот актілерін жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлар бойынша қайта қарау институты екі салыстырмалы дербес кезеңді қамтиды:

1) елеулі маңызы бар және сот актісінің күшін жою үшін негіз беретін жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайлардың болуын тексеру;

2) бұрын белгілі тараптар мен сотқа белгілі материалдық-құқықтық қатынастардың мән-жайларына қатысты дәлелдемелердің барлық жиынтығын зерттеу мақсатында, сондай-ақ іс бойынша жаңа сот актісін шығара отырып, жаңадан ашылған немесе жаңа мән-жайларға қатысты азаматтық істің өзін жаңа сот отырысында қайта қарау.

Сот отырысында шығарылған жаңа сот актісі күші жойылған сот актісімен белгіленген материалдық-құқықтық қатынастар тараптарының құқықтары мен міндеттемелерін қайтара алады, ал олардың жаңа көлемін белгілей алады.

Әдебиеттер тізімі:

1 Қазақстан Республикасының Азаматтық процесілік кодексі 2015 жылғы 31 қазандағы 377-V ҚРЗ // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000377>

2 Мамонтов Н.И., Мамонтов В.Н., Пособие «Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся или новым обстоятельствам» 2 изд., испр. и доп. Астана, 2017// https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35323121#pos=2;3753.

3 «Сот актілерін жаңадан ашылған немесе жаңа мән – жайлар бойынша қайта қарау кезінде соттардың Қазақстан Республикасы Азаматтық процесілік кодексінің нормаларын қолдану туралы» ҚР Жоғарғы Сотының 2017 жылғы 8 желтоқсандағы № 12 нормативтік қаулысы// <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000377>

4 Баймолдина З.Х. Гражданское процессуальное право Республики Казахстан Т.2. – Алматы: КазГЮА, 2001.-.612б.

5 Баймолдина З.Х. Производство по пересмотру судебных актов по гражданским делам: Учебное пособие. - Алматы: КазГЮУ, 2002. – 182 б.

6 Васьковский Е.В. Учебник гражданского процесса. /Е.В. Васьковский: МГУ им. М.В. Ломоносова, юрид., каф. граждан, процесса, КубГУ, юрид., каф. гражд. процесса и трудового права. - Краснодар, 2003.- 429 б.

7 «Қазақстан Республикасының Конституциялық кеңесі туралы» 1995 жылғы 29 желтоқсандағы №2737 Конституциялық заңы(22.12.2017 ж. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)// http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U950002737_u952737

НОТАРИАЛЬНОЕ УДОСТОВЕРЕНИЕ ЗАВЕЩАНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: ПРАВОВАЯ СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ

*Ахметов Алибек - магистрант группы МЮСБ-52 Карагандинского университета
имени академика Е.А. Букетова*

*Научный руководитель - Акимжанова М.Т.- доктор PhD, доцент кафедры
гражданского и трудового права НАО «КарУ имени академика Е.А.Букетова»*

Право наследования в Республике Казахстан гарантируется Конституцией Республики Казахстан. [1] В области наследственных отношений традиционно институт нотариата выполняет функции по приданию необходимой прозрачности и беспристрастности по отношению к наследственным правам. Нотариальная деятельность, связанная с реализацией наследственных прав и интересов представляется в виде действий нотариусов по обеспечению юридической возможности распорядиться на случай смерти имуществом, которое принадлежит гражданину-наследодателю, по обеспечению прав третьих лиц (например, кредиторов наследодателя), а также по защите правомочий наследников в связи с получением в порядке универсального правопреемства